

VTISI IZ SMUČARSKEGA RAJA POPOVE ŠAPKE

ČUDOVITO JADRANJE PO PRŠIČU

IGOR MAHER

V vagonu je vroče kot v peklju. Na žalost tudi zunaj ni dosti boljše kljub dejstvu, da je januar in smo na poti na smučanje. Za nami je skoraj tisoč kilometrov vožnje skozi celotno Jugoslavijo. Motorka le počasi napreduje ob Vardarju navzgor. Ustavljanje je prepogosto, in sicer večinoma izven postaj. Gneča narašča, temperatura se dviga, ljudje pa nas začudeno opazujejo. Zunaj je vse zeleno, mi pa smo natovorjeni z velikimi nahrbtniki in smučmi. »Opet ovi ljudi Slovenci!« je mogoče razbrati marsikatero misel.

Končno se vlak ustavi na tako težko pričakovani postaji. Na procelju zgradbe visi napis in na njem z velikimi črkami izpisano ime — eno od redkih, ki se v cirilici piše skoraj tako kot v latinici — Tetovo. Veselo se poženemo iz objema peklenske kuhinje.

Postaja stoji na robu mesta, ki je že na prvi pogled eno izmed tipičnih »balkanskih«. Novo se meša s starim, pogosto na zelo nasilen način. Vse je nekako nametano na kup in daje vtis nedokončnosti. Večina komunalnih del je izvedena le do grobe gradbene faze, potem pa vse nekako obstane. Blato in kupi smeti ob cesti so vsakdanjost. Tako je iz starega, urejenega naselja z bogato zgodovino (omenjajo ga že v 13. stoletju) nastalo tipično povojno, stihijsko zgrajeno industrijsko mesto, kakršnih je v naši domovini kar preveč. Mesto samo ni dohajalo hitre industrializacije in močnega demografskega pritiska.

UMIRJEN RELIEF NAD TETOVOM

Tetovo leži na višini slabih 500 metrov nad morjem na robu izrazite udorine, imenovane Tetovska kotlina ali krajše Polog. Na njenem zgornjem koncu je povirje Vardarja, ki so ga v kasnejšem toku močni stranski pritoki potisnili na skrajni vzhodni rob kotline. Polog obdaja skoraj sklenjen venec gorá. Na jugovzhodni strani je ta nižji in doseže v Suhu gori višino 1748 metrov. Na severozahodu pa se mogočno dviga ena izmed najdaljših gorskih verig pri nas — Šar planina. Z njo se začneja Šarsko-Pindsko gorstvo, ki od tod sega daleč na jug v Grčijo. S svojimi 80 kilometri dolžine deli Prizrensko polje na severu, od Povardarja na jugu. Od Kačaniške klisure na severnem robu poteka najprej v smeri severovzhod—jugozahod in se nato nekako na sredini pregane v južno smer.

Prvi del se razlikuje tudi morfološko. Opraviti imamo z razmeroma ozkim hrbtom s srednjo višino okoli 2300 metrov. Od vrhov te skupine je najbolj znan na sever pomaknjeni Ljuboten, ki je s svojimi 2499 metri odlično razgledišče. Drugi del, ki leži južno od reke Pene (teče skozi Tetovo), pa se razširi v sistem širokih gorskih planot. Med njimi so vrhovi širokih piramidastih in kopastih oblik: Titov vrh, kjer doseže Šar planina svojo najvišjo točko (2747 m), pa malo nižji Bakrdan, Džinibeg in ostali veljaki. V celoti je v Šar planini okoli 25 vrhov z višino nad 2500 metrov.

Vendar pa Šar planina prav zaradi svoje dolžine, umirjenih linij in zaobljenih vrhov ne naredi na človeka, ki jo opazuje iz doline, vtisa nekega visokega gorstva. Bolj impresionira njena masivnost, njena horizontalna masivnost.

Umirjen relief je predvsem posledica geološke podlage. Večina nastopajo skladi paleozojske starosti, le redki, predvsem višji predeli so zgrajeni iz triadnih apnencev in dolomitov, kar se kaže v bolj razgibanem reliefu. Zadnji poledenitvi se moramo zahvaliti tudi za množico majhnih jezer.

S TAKSIJEM NA HRIB

Iz Tetova vodi 19 kilometrov ceste do turističnega naselja na Popovi Šapki, kamor smo bili namenjeni. Na voznem redu na avtobusni postaji je lepo pisalo, da peljeta gor dva avtobusa — zjutraj in popoldne. Tako smo v miru čakali, da bi kazalec na uri dosegel številko 15. Ta mir pa se je sprevrgel v nervozo, ko je kazalec že odhitel mimo te številke, o avtobusu pa ni bilo niti sledu. Čisto logično je, da tudi na informacijah niso imeli pojma. Poleg tega je dež začel prehajati v sneg. Obupano smo opazovali vse obilnejšo plast snega na cestah.

Po enourni zamudi je med nami zavladala vsesplošna panika. Toda očitno je bilo, da življenje tu ubira čisto drugačne poti, precej mirnejše. Nihče razen nas se ni razburjal, ker ni bilo avtobusa. Šoferju se pač ni zdelo vredno v takem vremenu izpostavljati vozila različnim nevšečnostim.

Skrajno rešitev, to je peš vzpon na Popovo Šapko, smo odrivali na rob zavesti ter raje poskušali najti kakšno boljše. Najem taksija se nam je zdel še najboljše rešitev. Po Tetovu kroži poleg običajnih taksijev tudi množica večjih, kombijev, večinoma znamke ford, od katerih

pa so nekateri v že dokaj usmiljenja vrednem stanju. In prav takega nam je po daljšem pregovarjanju uspelo dobiti. Večina taksistov namreč v teh vremenskih razmerah — vedno bolj je snežilo — sploh ni bila pripravljena peljati na Popovo Šapko. Šele obljubljen večji dobiček je omeščal enega od njih.

KAKŠNA JE POPOVA ŠAPKA?

Natrpani skupaj z vso opremo v kombi smo tako končno zapuščali Tetovo. To dejstvo nas je zopet pomirilo in lahko smo se predali mirnemu opazovanju okolice.

V dolgih ovinkih smo se vzpenjali vse višje. Ob cesti so prevladovala drevesa pravega kostanja, ki je značilen za podgorje v okolici Tetova. Vmes rastejo seveda tudi drugi drevesni predstavniki, predvsem hrast, brest, jelša in breza. Z naraščajočo višino pa omenjene vrste vse bolj zamenjuje balkanska oziroma mezijska bukev, bližnja sorodnica naše bukve. Ta končno tudi povsem prevlada in gradi zgornjo gozdno mejo — za razliko od našega gorskega sveta, kjer to mejo večinoma predstavljajo sestoji smreke in macesna.

Gozd sega na območju, ki smo ga obiskali, do višine okoli 1700 metrov, čeprav bi v naravnih razmerah gozdna meja segala nad 2000 metrov. Človek je namreč v stoletjih z izsekavanjem in pašo to naravno mejo potisnil precej nižje. Nad gozdno mejo pa se začenjajo prostori planinski pašniki, imenovani suvati. Vmes so posejani različni grmovnati predstavniki: šipki, volčini, borovnice (pri domačinih imenovane mečkino grožde), največ pa je polegih grmičkov brina, ki nekako nadomešča v Alpah v tem pasu razširjeno ruševje. Kar se turne smuke tiče, pomeni brinje veliko prednost pred ruševjem, ker je prehodno brez težav, kar za ruševje pri nas ne bi mogli trditi.

Posamično ali v manjših skupinah se pojavljajo tudi smreke, ponekod na Šar planini celo do 2300 metrov visoko. Tako smreka kot ruševje sta sicer bolj redko zastopana, kajti prav tu dosemeta skrajno južno mejo uspevanja v Jugoslaviji. Le tam, kjer so domačini opustili pašo, izsekavanje in požiganje, se zopet uveljavljajo posamezni sestoji smreke. Lep primer je v dolinici tik nad Popovo Šapko na višini med 1800 in 1900 metri, kjer se je v zadnjih desetletjih razvil pravi majhen gozdiček.

Z višino tudi drobni lesnati predstavniki izginjajo. Vse do najvišjih vrhov se nato širijo prostrana travišča. Med rastlinami tega pasu zasluži največ pozornosti endemični šarplaninski žafran, ki z živo rumenimi cvetovi prekrije pobočja, brž ko skopni sneg. Na najbolj izpostavljenih

mestih na grebenih in vrhovih pa uspe preživeti samo najodpornjšim vrstam, predvsem raznim kamnokrečem in pa seveda mahovom in lišajem.

S PSI V VIŠINE

Naselje Popova Šapka leži malo nad gozdno mejo na koncu majhne dolinice pod mogočnimi pobočji Ceripašine (2525 metrov). Nekoč je bilo ime Popova Šapka namenjeno le majhnemu, 1845 metrov visokemu kopastemu hribu, na pobočju katerega se zdaj razvija lepo urejeno naselje počitniških hišic. Vse je tam v znamenju turizma: hoteli, penzioni, sindikalni domovi ter množica smučarskih vlečnic in sedežnic. Prav za razvoj zimskega turizma so tu skoraj idealne možnosti: prostrana pobočja s progami vseh težavnostnih stopenj, na planotah v podnožju prekrasni tereni za tekaške proge in ne nazadnje je tam tudi idealno turno-smučarsko območje z obilico visokih vrhov.

Prav to kombinacijo turne smuke in smuke na organiziranih smučiščih smo hoteli preizkusiti. Na žalost pa so nam slabe snežne razmere drugi del malo prikrajšale. Snežilo je le ob našem prihodu in tistih dobrih 15 centimetrov novega snega je bilo edino, kar je pokrivalo pobočja.

Po kratkem preizkusu smučišč smo glede na katastrofo na spodnji strani smučil hitro prešli na turno smuko. V višjih legah je bilo že nekaj starega snega za podlago in smo lahko predvsem osojna pobočja veselo izkoriščali za smuko. Veliko hoje nam bi lahko prihranila sedežnica, ki pelje skoraj na vrh Ceripašine, vendar smo bili premajhna skupina, da bi jo zaradi nas pognali. Tako nam ni preostalo drugega, kot da smo vsako jutro s »psi« na smučeh odkorakali v višine, kjer nas je čakalo čudovito »jadranje« po pršiču.

Tretji dan smo se odločili osvojiti dobrih 8 kilometrov zračne črte oddaljen Titov vrh, najvišji vrh Šar planine. Vsaj kar se tiče imena, je njegova usoda povsem režimska. Iz nekdanjega Turčina se je v stari Jugoslaviji preimenoval v Aleksandrov vis, po vojni pa nato v Titov vrh. Kdo ve, kaj vse ga še čaka...

PLAPOLANJE SNEŽNIH ZASTAV

Kmalu nad Popovo Šapko smo se dvignili iz meglenega morja, ki je pokrivalo celotno Makedonijo. Le najvišji vrhovi so štrleli iz te beline: na jugu priostreni Pelister in daleč za njim na obzorju grški Olimp, proti levi v ospredju še masivna Solunska glava, Kajmakčalan in drugi nižji vrhovi, povsem na vzhodu pa najvišji vrhovi bolgarskih Rodopov.

Obetal se je lep dan na belih vršacih. Vendar so snežne zastave na grebenih kmalu naznanile dugačno podobo. Čim bolj smo se približevali vrhu Ceripašine, tem močnejši so postajali sunki. S severa je pritisnil značilen zimski, suh in hladen veter, imenovan vardarac, ki je po značaju močno podoben burji ali košavi.

Z vrha Ceripašine smo po grebenu nadaljevali pot do Kazanov (2562 m) in dalje na Karabunar (2565 m), od koder se odpre pogled na bližnji Titov vrh z zavetiščem v obliki stolpa na vrhu. Na njem so ves čas plapolale orjaške snežne zastave. Greben je ves čas širok, slemenast in omogoča hojo s smučmi na nogah.

Pogled nam mimo Titovega vrha tava naprej proti mnogim vrhovom Šar planine in sosednjega Koraba, na severozahodu pa se za bližnjim Koritnikom v daljavi kaže prva skupina dinarskega gorstva — Prokletije.

Izpostavljeni silnemu vetru, ki je v divjem plesu raznašal kristale snega in jih kot šivanke zabadal v naše obraze, smo si utirali pot proti vrhu. Najhuje je bilo na sedlu pred Karabunarjem, kjer smo se za trenutke kar izgubili v belem oblaku snega, pospremljenem s peklenskim zavijanjem vetra.

Prečili smo severna pobočja Bakrdana in dosegli sedlo pod Titovim vrhom. Tu pa smo dokončno klonili pred silami na-

rave. Nismo našli ne smisla ne volje za nadaljevanje teh zadnjih dobrih sto metrov po slemenu do vrha. To sleme je bilo en sam snežni kaos, sunki vetra so kar tekmovali med seboj, kdo bo bolj zvrtničil sneg. V tej zmedu smo mi potegnili krajši konec in se raje odločili za povratek.

ŽELJA PO VRNITVI

Pametnejši pač popusti, pravijo. Slaba tolažba!

S Karabunarja smo odsmučali v dolinico pod Kazani, kjer se je vsa stvar malo umirila. Pod Kazani smo prečili na Ceripašino, kjer smo še zadnjič zaplesali v ritmu vetra, nato pa hitro odsmučali v toplo zavetje Popove Šapke.

Še dolgo v noč so nam žarela lica in povešeni nosovi.

Naslednje dni se je veter polegel, vendar smo raje uživali na bližnjih snežnih vesinah Ceripašine. Titov vrh bo pač moral počakati še kakšno leto ali dve. Bo že potrpel!

Popovo Šapko zapuščamo s spominom na enkratne smučarske terene ter na gostoljubne in prijazne domačine. Zopet smo na vlaku, ki ob Vardarju »drvi«
proti Skopju. Za nami ostaja mogočna kulisa Šar planine, pred nami pa želja po ponovni vrnitvi.

LADAK IN ZANSKAR — 2

JEČMEN JE UNIVERZALNA RASTLINA

DARIO CORTESE

Ker pot, ki sva si jo s Sabino izbrala (Simon je pasel trebušne bakterije v Lehu in se pripravljaj na pot s kamionom v Darcho in Manali, cesta se je ravno junija '89 odprla tudi za tujce), načelno traja tri tedne, je dobro imeti vse potrebno s seboj. To pomeni za dva osla ali enega dobegra konja krame — od šotora do hrane za ves ta čas, posebnosti tipa »knjige, spominki itd.«
pa ne bi preveč pomorno naznanjal.

Kakorkoli že, dobra bera nanese približno 40 kil krame na osebo, posledica z najetjem tovornih živali je očitna (cena: drobnarija! No, ja, niti ne, sto rupij na dan za osla, cene pa skačejo zaradi precejšnjega povpraševanja). Pa še v vseh vodnikih piše, kako hrane ni in kako se niti ob poti nikjer ne dá prespati v prenočiščih, kakršna so v Nepalju, skratka, sploh ostra okolica! Ki pa ni ravno taka: pojavljajo se že prve trgovinice (piškoti, kakšna vrečka instant juhe, pa nič kaj več) in izjeme tudi vedno najdemo.

Stalno sva srečevala nekega Japonca, ki je hodil naokrog v opankah, nosil svoj dobrih 20 kilogramov težak nahrbtnik in otepajoč se z bolhami spal pi domačinih (resda kako noč tudi na prostem, ker si luksusa srečanja z vasjo vsak dan ravno ne moreš privoščiti). V takem primeru je hrana večinoma campa, čaj, čang, riž in leča, kar v treh tednih lahko malo presede.

»S temi tvojimi trekking čevlji je moralo biti v redu na snežnih mostovih, ne?«
mi je enkrat rekel ob večernem pogovoru ob ognju in — za spremembo (sicer od doma prinešenem) — žajbljevem čaju.

»Veš, v tehle opankah mi kar drsi; nekajkrat sem se lepo zapeljal po snegu dol,«
je smejoč se nadaljeval, kot da bi govoril o kakšni skrajno smešni stvari.

Ko sva ga enkrat proti koncu trekkinga ponovno srečala, je presenetil s popolnoma novimi čevlji. Ampak »ne, nisem jih kupil tukaj, stalno sem jih imel s seboj, pa imam opanke veliko raje za hodit... toda pustil sem jih zgoraj v gompki kot darilo,«
je odgovoril na samo se ponujajoče vprašanje.